

BÜYÜKLER YIKILIYOR YAŞ AYRIMCILIĞINA KARŞI BİR MANİFESTO
ASHTON APPLEWHITE

Çeviren: Nural İdrisoğlu

BÜYÜKLER YIKILIYOR

YAŞ AYRIMCILIĞINA KARŞI
BİR MANİFESTO

Translated from the English Language edition of This Chair Rocks: A Manifesto Against Ageism by Ashton Applewhite, originally published by Published by Macmillan Publishing Group, LLC d/b/a Celadon Books This edition arranged through Kalem Agency. Copyright © 2020. Turkish translation Copyright © 2022 by Sola Unitas. All rights reserved.

Tüm hakları saklıdır. İngilizce orijinali, Macmillan Publishing Group, LLC d/b/a Celadon Books tarafından This Chair Rocks: A Manifesto Against Ageism adıyla yayımlanmıştır. Bu eser Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır. Bu eserin çeviri sorumluluğu Sola Koç, Eğ. Dan. Hiz. A.Ş.'ye aittir. Bu kitabın hiçbir bölümü yazılı izin alınmadan kopyalanamaz ya da çoğaltılamaz.

SANDER YAYINLARI

Şakayık Sok. No: 40/8 Kat: 2 Teşvikiye Şişli/İSTANBUL
Telefon: 0212 939 76 52 - E-posta: sander@sanderyayinlari.com
www.facebook.com/sanderyayinlari
www.twitter.com/SanderYay
www.instagram.com/sanderyayinlari
<https://sanderyayinlari.com>

ISBN: 9786258064599

Yayıncı Sertifika No: 45798

1. Baskı: İstanbul 2022

İmtiyaz Sahibi: Umut Kısa

Genel Yayın Yönetmeni: Şirin Aydıner

Çeviren: Nural İdrisoğlu

Editör: Ayşe Marika Sağlam

Redaksiyon: Neşe Siyamoğlu

Son Okuma: Betül Yılmaz

Mizanpaj: Özkan Köse

Kapak Tasarımı: Deniz Kurşunlu

Orijinal Adı: This Chair Rocks: A Manifesto Against Ageism

BASILDIĞI YER

Deren Matbaacılık Ambalaj Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

Yakuplu Mah. 194 Sok. 3. Matbaacılar Sitesi No: 337/338 Beylikdüzü/İstanbul

Sertifika No: 47881

© Bu kitabın tüm yayın hakları Sola Koç, Eğ. Dan. Hiz. A.Ş.'ye aittir. Yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen hiçbir yolla kopya edilemez, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

BÜYÜKLER YIKILIYOR

YAŞ AYRIMCILIĞINA KARŞI
BİR MANİFESTO

Ashton Applewhite

*Tüm bu süreci başlatan mentor, aktivist, doktor,
hümanist Robert Neil Butler anısına*

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

11

1. BÖLÜM

YAŞ AYRIMCILIĞI NEREDEN GELİR VE NE YAPAR?

27

2. BÖLÜM

YAŞIMIZ, KENDİMİZ: KİMLİĞİMİZ

59

3. BÖLÜM

HAFIZAYI UNUTUN: YAŞLI BEYİN

89

4. BÖLÜM

SAĞLIK, GENÇLİK DEĞİL: YAŞLI BEDEN

121

5. BÖLÜM

SON KULLANMA TARİHİ YOK: CİNSELLİK VE YAKINLIK

155

6. BÖLÜM

HENÜZ BİTMEDİ: İŞYERİ

189

7. BÖLÜM

UZUN YAŞAM BİR TAKIM SPORUDUR:

BAĞIMSIZLIK TUZAĞI

219

8. BÖLÜM

BOĞA FARKLI GÖRÜNÜR:

YAŞAMIN SONU

261

9. BÖLÜM

YAŞI İŞGAL EDİN!

YAŞ AYRIMCILIĞININ ÖTESİNDE

287

KAYNAKÇA

315

Ben Őimdiye kadar yaŐadığım tüm yaŐlardađım.

-Anne Lamott

GİRİŞ

Yaşım hakkında asla yalan söylemedim; yüksek sesle ve net bir şekilde, “Altmış altı yaşındayım.” demekle ilgili bir problemim yok ama bunu sorun yapan insanlar olduğunu biliyorum. Özgeçmişlerinde, uçaklarda, randevularda yalan söyleyen insanlar... Kariyerinin başında, Norma rolünü kapmak için daha büyük yaşta olduğu konusunda yalan söyleyen ama sonra yaşını otuz dokuzda sabitleyen bir opera sanatçısı ile doğum yılını hatırlayamadığı için düzenli olarak bankasının dolandırıcılık departmanı ile görüşmek zorunda kalan ve torunlarını, çocukları olarak tanıtan bir kadın vardı. Gerçeği söylememin bir nedeni, benim de söylediğim bir yalanı asla doğru hatırlamayacak oluşumdu. Diğer bir nedeni ise genellikle aldığım tepkinin çok kötü olmamasıydı: “Yaşına göre harika görünüyorsun!”

Annemden, beyazlamayan saç genlerini aldım; her zaman yüksek enerjim oldu ve hiç yavaşlamayı düşünmedim. ‘Yaşlı’, ‘genç avcısı’, ‘belirli bir yaşın kadını’ gibi etiketlerin bana uyduğunu hiçbir zaman hissetmedim. Ama eğer bu kadar rahat sam neden, “Yaşına göre harika görünüyorsun.” denildiğinde bunu bir iltifat olarak algılamadım? Gerçek şu ki yaşlanma konusundaki müphem beklenti; içimi, serbestçe dolaşan bir kaygı ve midemi bulandıran bir dehşet ile dolduruyordu. Mecbur kalana kadar, bunun hakkında düşünmek istemedim ve aklımdan geçtiğinde kanalı değiştirdim. Daha genç olarak ‘göründüğüm’ sürece bu neden olmasın, değil mi?

Bu çok sağlam bir strateji değildi. On beş yıldır Ray adında bir adamla birlikte çalıştığım Amerikan Doğa Tarihi Müzesi'ndeki ofisin sevimsiz bölmelerinde düzenli olarak doğum günü kartları dolaşıyordu. Ray ve benim, pek ortak bir yanımız yoktu. O hesaplarla ilgileniyordu; ben yazı yazıyordum. O banliyöde yaşıyordu; benim arabam yoktu. O muhafazakârdır; ben ilericiyim. Biraz kilo alıp, kırmızı giyse kar beyazı saçlarıyla mükemmel bir Noel Baba olurdu. Geçimsiz olmakla gurur duyuyor; her zaman ağrıları, acıları hakkında mırıldanıyordu ve emekli olup, Florida'ya yerleşmek için sabırsızlanıyordu. Ray ve benim aynı yaşta olduğumuzu öğrendiğimde panikledim. Ya herkes öğrenirse? Benim de yaşlı olduğumu düşünceler. Bu benim açımdan sadece küçümseyici ve kötü niyetli değildi; aptalcaydı. Müzedeki iş arkadaşlarım, Ray'in de içine dahil olduğu zeki bir gruptu. Bizi birbirimizden ayırmakta hiç zorluk çekmediler; zorlukların ortaya çıkması pek olası değildi. Öyleyse Ray'le varsayımsal bir yaşlı-genç ayrımının aynı tarafında olmak beni neden bu kadar sinirlendirdi? Neden dehşetle bunun bireyselliğimizi sileceğini ve insanların beni hafife almasına sebep olacağını düşündüm? Dış görünüşümü kaybetme korkusuyla mı hareket ediyordum? Giderek zayıf ve kırılğan olma korkusuyla mı? Kendi ölümlülüğümden mi korkuyordum? Kimsenin kazanamayacağı bir savaşı sürdürmektense zamanın ilerleyişiyle barışmak daha iyi olmaz mıydı?

Keşke cevapları göz kamaştırıcı tek bir tezahürde bulduğumu söyleyebilseydim. Bunun yerine, son on iki yılda, kademeli bir uyanış gerçekleşti. Klavyede, pek çok asık suratlı gün geçirdim. Telefonuma parlak fikirleri dikte ettiğim bazı uykusuz geceler oldu; bu fikirlerin çoğu, sabah ışığında çok daha az parlak görünüyordu. 2010 yılında 'yaş ayrımcılığı' terimini ortaya atan Dr. Robert Butler'ın mentorluğunu deneyimleme şansını yakaladım. 'Yaş' konusunda haber yapan gazeteciler için düzenlenen seminrlere katıldım; sayısız kitap ve makaleyi bir solukta okudum ve blog biçiminde yüksek sesle düşün-

meye başladım. Bilinçdışı inançlarımı; her şeyi kapsayan bir mesajla şekillendiren reklam ve filmler, politikalar ve tüzükler, ürünler ve promosyonlar dünyasına daldım: Yaşlı=işe yaramaz. Ya da Twittersverse'de* dediği gibi: “Yaşlanmak berbattır.”

2007’de eşimin annesi Ruth Stein ile şans eseri gerçekleşen bir akşam yemeği sohbeti, beni bu yolculuğa çıkardı. O günlerde, seksen yaşlarında olan Ruth ve kocası Bill, kitapçılık yapıyorlardı. O gece şöyle dedi: “İnsanların bize sıklıkla sorduğu bir şey hakkında yazmalısın: ‘Peki, ne zaman emekli olacaksınız?’” Fikir iyimserdi ve kulağa hoş geliyordu. Uzun ömürlülük hakkında bilgi edinmeye, seksen yaşının üzerinde çalışan insanlarla röportaj yapmaya ve bu konuda blog yazmaya başladım.

Yanında kalacağım akrabalarımın bulunduğu Santa Fe’ye gittim. İlk röportajımı, seksen sekiz yaşındaki halk sanatçısı Marcia Muth ile onun küçük kerpiç evinin verandasında; jant kapağı koleksiyonuyla çevrili, parlak kompakt disklerle süslenmiş bir ağacın gölgesinde gerçekleştirdim. Muth, Indiana’nın Fort Wayne şehrinde büyükanne ve büyükbabası tarafından büyütülmüştü ve Muth’a göre: “Bu, onlar için bir hayal kırıklığıydı çünkü ben klasik müziği, Shakespeare’i ve şiiri sevdim. Onlara göre iş demek, bir mağaza sahibi olmak demektir.” Muth; hayatına hukuk kütüphanecisi, şair, yayıncı, elli yaşlarında, başarılı bir halk sanatı ressamı ve öğretmeni olarak devam etti. Duvardaki bir gazete kupüründe Muth’un, Elderhostel öğrencilerine verdiği tavsiyeden bir alıntı asılıydı: “Asla çok yaşlı değilsiniz ve hiçbir zaman çok geç değildir.”

Örgün eğitim eksikliğinden utanan Muth, on yıl boyunca gizlice resim yaptı. Yerel bir sanatçı uğradığında onun telaşla fırçalarını saklamaya çalıştığını görünce ona bazı tavsiyelerde

* Herhangi bir ayırım gözetmeksizin Twitter kullanıcılarını ifade eden bir terimdir. Twitter topluluğu. E.N.

bulundu: “Hiçbir ders alma. Sadece devam et.” Muth bu tavsiyeye uydu ve resim, orta yaşlarında edindiği için minnettar olduğu bir yaşam biçimi hâline geldi. Kronik bronşit, öğretmenlik kariyerini birkaç yıl önce bitirmiş ve onu bir oksijen tankına bağlamıştı ama “Resme müdahale etmiyor, önemli olan bu.” dedi bana. “Yaşlandıkça hayatınız değişir. Önemli olanı ve olmayanı anlamaya başlarsınız.” O ve eşi, yaşları ilerledikçe daha az dışarı çıkmaya ve daha yavaş hareket etmeye başladılar. Ancak kendisini dinleme konusunda giderek daha iyi hâle geldikçe sanatı de gelişmeye devam etti. “Yaşlılıktan korkmayın,” diye tavsiye etti. “Yıllarınız, insanların mustarip olduğu bazı endişelerden kurtulduğunuz zaman harika olabilir. Ben seksenli yaşlarımın, yetmişli yaşlarımdan daha eğlenceli olduğunu görüyorum.”

Seksenli yaşlarda hayatın daha eğlenceli hâle gelme olasılığı hiç aklıma gelmemişti. Her yıl nefesiniz biraz daha daraldığında da bunun korku yaratmayacağı; daha sınırlı bir yaşamın, kişisel gelişim ve özel zevkler için daha büyük bir kaynak olacağı ya da zamanın kısa olduğu ve bu nedenle de tadını çıkarmak gerektiğine dair, böylesine sevindirici bir açıklığın kökeninin inkâr değil farkındalıktan kaynaklanacağı...

Yeni bir soluk gibi hissettiren bu görüşmenin ardından devam ettim.

Çocuk doktorlarından park bekçilerine kadar, ileri yaşlarında ve her kulvardan insan; bana direksiyonların, masaların, şerit testerelerin, televizyon kameralarının arkasından, işlerini ve oraya nasıl geldiklerini anlattılar.

Birbirlerinden olabildiğince farklı olmaları şaşırtıcı olmadı. Antika klişeden ne kadar uzak olduklarından bahsetmeye gerek bile yok. Ama beni şaşırtan bir şey oldu: Seksen ya da doksan yaşında olmanın nasıl bir şey olduğunu varsaydığım şeyle, ilk elden karşılaştığım şey arasındaki tutarsızlık... Okudukça

BÜYÜKLER YIKILIYOR YAŞ AYRIMCILIĞINA KARŞI BİR MANİFESTO Ashton Applewhite

Yirmili yaşlarımda Gotham'da romantizmi yaşayan bekâr bir kadın olarak çok eğlendim. Ama o yılları yeniden yaşamak ister miyim? Çok fazla değil! "Genç olmak harika!" demek, "Yaşlı olmak berbat!" kadar külfetli bir klişe olabilir. Çoğumuzun bir kimlik bulmaya ve geçim kaynağı oluşturmaya çalıştığı dönemi 'hayatımızı-zın zamanı' olarak betimlemek buna gölge düşürür.

Büyükleler Yıkılıyor, hafıza kaybı, zayıf fiziksel yetenek ve genel olarak çekicilik ve yeterlilik eksikliği de dahil olmak üzere yaşlanmayla ilgili birçok yaygın varsayımı çürütüyor. Yazar ve aktivist Ashton Applewhite, engelli hakları, eşcinsel hakları ve trans hakları dünyada pek çok engeli aşmışken; yaş ayrımcılığını toplumsal olarak onaylanmış son önyargı olarak görüyor.

Ashton Applewhite, birine gerçekte olduğundan daha genç görüldüğünü söylemenin bir iltifat olduğu ölçüde, toplumlarda temel olan fiziksel güzellik ve cinsel çekiciliğe ilişkin gençlere yönelik klişeleri hedefliyor. Daha genç biri tarafından, "Yaşına göre harika görünüyorsun!" denildiğinde, iyi bir yanıtın, "Yaşına göre sen de harika görünüyorsun!" olduğunu öne sürüyor.

Büyükleler Yıkılıyor, tüm yaşlara uygun bir dünyanın nasıl görüneceğini anlatarak harekete geçme çağrısıyla sona eriyor. Yaş eşitliğine dayalı bir dünya düzeni yaratma zamanının geldiğini vurguluyor.